

І.Юзькова,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – доцент М.В. Вацьо

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ М. Д. ЛЕОНТОВИЧА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Постановка проблеми. У наш час діти не надто захоплюються творчістю українських композиторів тому, що батьки не достатньо займаються їхнім музичним вихованням. Тому вчителям музичного мистецтва необхідно виховувати любов до музики, використовуючи неоцінену музично-педагогічну спадщину українських композиторів. Адже наша українська пісня відома на весь світ. Яскравим прикладом цього є творча спадщина М. Д. Леонтовича, яку необхідно використовувати у музичному вихованні учнів.

Аналіз попередніх досліджень. Вивченням творчої та педагогічної спадщини Миколи Леонтовича займались Н. Герасимова-Персидська, Н.Горюхіна, М. Грінченко, В. Довженко, А. Завальнюк, В. Іванов, Л. Корній, В.Кузик, Б. Луканюк, С. Орфеев, Я. Юрмас (Юрій Масютін) та ін.

Мета статті – проаналізувати використання творчої спадщини М.Д.Леонтовича у початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Микола Дмитрович Леонтович – композитор, хоровий диригент, музично-громадський діяч, педагог, фольклорист. Народився в селі Селевинцях у присілку Монастирьок Брацлавського повіту Подільської губернії в родині священника.

Майже все життя Микола Леонтович займався педагогічною діяльністю. Після закінчення семінарії 1899 році він працював вчителем творчої праці, арифметики та географії в Чуківській двокласній школі. З 1901 по 1902 рік в Тиврові викладає музику та співи в місцевому духовному училищі, де організовує дитячий хор. На це період припадає і вихід його «Першої збірки пісень з Поділля», багато пісень з якої виконувалось місцевим хором.

Восени 1902 року Леонтович залишає Тиврів і переїздить до Вінниці. Працює він викладачем співів в церковно-учительській школі і одночасно керує духовим оркестром. Але згодом Леонтович змушений переїхати до Тульчина. Тут він повертається до вчительської праці, багато і самовіддано працює на музичній ниві [6, с. 322].

Досвід своєї педагогічної роботи М. Леонтович узагальнив у навчальному посібнику для загальноосвітніх шкіл України «Нотна грамота. Підручники для навчання співів у народних школах», який в наші часи вивчається музично-педагогічною наукою і експериментально впроваджується в ряді середніх шкіл[2, с.87].

Учителюючи у школах і постійно керуючи учнівськими хорами, Леонтович як ніхто інший відчував майже цілковиту відсутність відповідного

українського репертуару. Природно, що за його створення композитор часто брався сам.

Музично-педагогічна спадщина Миколи Леонтовича знайшла своє відображення в практиці сучасної загальноосвітньої школи України. Увага до творчості М. Леонтовича пояснюється передусім багатою спадщиною педагога для школи, особливо обробками народних пісень. Шкільна практика відібрала найкращі з нотних обробок, а саме «Щедрик», «Дударик», «Грицю, Грицю до роботи», «Женчичок-бренчичок», «Пряля», «Козака несуть», «Гра в зайчика», «Над річкою бережком», «Зоре моя вечірняя», «Їхав козак на війноньку», «Тиха вода», а також оригінальні хорові твори: «Льодолом», «Літні тони», «Моя пісня»[5].

За тематикою хорові мініатюри композитора надзвичайно різнобарвні та різноманітні. Це історичні, чумацькі, обрядові, танцювальні, ігрові пісні, жартівливі, церковні та ігрові пісні. Одне з центральних місць у творчості М. Д. Леонтовича посідають хори на побутові теми. Це, зокрема, «Ой у лісі при дорозі», «Ой темная та невидная ніченька», «Мала мати одну дочку», «Ой з-за гори кам'яної». Вони характерні динамічним розгортанням сюжету, активною драматизацією подій та образів.

Взірцем такого високого драматичного піднесення може служити народна пісня «Пряля», в якій композитор досяг рівня трагічної балади. У цьому творі, як і в широковідомій пісні «Піють півні», М. Д. Леонтович вдається до персоніфікації окремих образів, що надають сюжетові ще більшої переконливості й трагічності. Ці пісні вчителі музичного мистецтва можуть використовувати у організації позакласної роботи учнів початкових класів.

Одним з кращих творів Леонтовича, де яскраво проявився його талант музичного драматурга-психолога, є славнозвісна «Пряля». До циклу пісень про жіночу долю належать такі обробки народних пісень як «Ой з-за гори кам'яної», «Мала мати одну дочку». Ніхто так щиро, як Леонтович не оспівав у нашій музиці горя і сліз самотньої, замученої злиднями матері, дружини.

Проте не лише людське горе знайшло своє втілення у творчості митця. Він зумів також відобразити у своїх обробках радість і щастя, веселість і сміх. Здоровий український гумор Леонтовича яскраво проявився у жартівливих та танцювальних піснях. Зокрема, пісня-танок «Женчичок-бренчичок», яка має характер мазурки та приваблює легкістю, прозорістю і витонченістю хорової фактури, що ювелірною обробкою деталей інколи нагадує чисто інструментальне звучання.

Для українських жартівливих і танцювальних пісень у гуртовому народному виконанні характерний гомофонно-гармонічний виклад, за якого верхній голос веде основну мелодію, а решта супроводжує її.

Винятково цілісний за настроєм і художністю є хоровий твір «Дударик», блискучий зразок індивідуального стилю Леонтовича.

Високим досягненням Миколи Леонтовича в пошуках нової художньої форми хорової музики слід вважати куплетно-варіаційну структуру, в якій написано більшість його відомих хорових творів. Серед них «Козака несуть»,

пісня-реквієм «Із-за гори сніжок летить», де втілено поширену в українському фольклорі тему про загиблого козака.

Та найвищим досягнення серед хорових обробок М. Леонтовича займає геніальний «Щедрик», народне першоджерело якого належить до найстаріших зразків українського фольклору. Тут блискуче застосований класичний поліфонічний прийом остінато. Важко назвати в українській хоровій літературі інший твір, в якому б з такою органічністю сполучалась змістовність, художність і майстерність.

Музично-творча спадщина композитора – це понад п'ятсот обробок українських народних мелодій і чотири оригінальних твори на оригінальні теми: «Льодолом», «Літні тони» (хори), «Легенда» та «Моя пісня» (соло з хором і супроводом фортепіано), а також фрагменти з незакінченої опери до дитячої казки Б. Грінченка «На русалчин Великдень». І все ж, як зауважує А. Завальнюк, у художньо-творчій роботі над народною українською піснею, яка стала для композитора джерелом високого натхнення, М. Д. Леонтович – ціла нова епоха. Він надзвичайно тонко розумів народну душу і вмів талановито передати її характер в пісні. Його обробки народних пісень ні в якій мірі не можна назвати тільки «обробками» – це самостійні художні твори, для яких мелодія народної пісні дає лише певний ґрунт, кожен з них – окремий твір, окремий зразок, оригінальна музична форма [1, с. 134].

Цілий ряд хорових обробок Миколи Леонтовича дуже подобаються дітям, вони доступні за змістом, добре сприймаються на слух, мають великий виховний вплив. Серед них: «Коза», «Грицю, Грицю до роботи», «Ой лис до лисиці», «Їхав козак на війноньку» та інші. Важливе значення у засвоєнні учнями хорових мініатюр Леонтовича має розуміння ними змісту і форми.

Маючи великий педагогічний досвід, М. Д. Леонтович виходив з чітких музично-естетичних і художньо-виховних позицій, вважав, що основою навчання музики повинна бути народна пісня, тобто музичний фольклор. Результатом кропіткої художньо-творчої та музично-педагогічної діяльності композитора стала поява підручника «Практичний курс навчання співу в середніх школах». В основу свого підручника М. Д. Леонтович поклав музично-пісенний фольклор, тим самим наблизивши його до потреб викладання музики в загальній школі. Неперевершений та багаторічний власний досвід автора, як композитора, також позначився на змісті підручника. Велика кількість вміщених народних пісень є відомими хоровими обробками самого М. Д. Леонтовича. Дитячий репертуар підручника вдало підібраний педагогом з урахуванням діапазону дитячих голосів, що виключає форсування звуку, вокально-технічних можливостей та ступеня засвоєння понять з музичної грамоти [6, с. 320].

Головним принципом методики навчання дітей музики М. Д. Леонтович вважав свідоме ставлення учнів до сприймання музичних явищ, пробудження і вдосконалення їх творчих здібностей. Для здійснення цих завдань учитель повинен володіти різними прийомами подачі дидактичного матеріалу і психологічного впливу на школярів. Ця концепція є основою даної роботи.

Передусім автор орієнтує вчителя на аналітико-синтетичний метод викладання – від ознайомлення із загальним цілим до складових його частин і навпаки. У засвоєнні знань М. Д. Леонтович спирався на метод евристичного навчання, активізуючи пошукову діяльність учнів і їх самостійну роботу. Форма репродуктивної подачі навчального матеріалу (розповідь, пояснення, коментування вчителя) чергується з катехізним видом роботи (поставлені вчителем завдання і відповіді учнів) [4, с. 65].

Організація та проведення за оригінальними сценаріями навчальних і позаурочних виховних заходів із залученням народознавчих матеріалів та окремих зразків місцевої музично-поетичної творчості – головний напрямок роботи сучасних учителів. Матеріал, що містить у собі перлини музичної та творчої спадщини М. Д. Леонтовича з відгомонам історії рідного краю, має стати одним з чинників у формуванні національної свідомості майбутніх педагогів. Тобто, морально здорове покоління можна виховати лише шляхом залучення учнів початкових класів до вивчення, засвоєння національних (а саме пісенно-обрядових) зразків та застосування їх у навчальній і практичній діяльності [5, с. 104].

Висновки. Вивчаючи та аналізуючи музично-педагогічну спадщину М.Д.Леонтовича, слід відзначити неповторний стиль композитора. Сприймавши й глибоко засвоївши традиції українського народнопісенного мистецтва, він впевнено пішов своїм шляхом, склавши власним доробком цілий етап у розвитку української хорової музики. Його шедеври хорового мистецтва стали школою художньої майстерності для цілого покоління митців. Використання обробок М. Д. Леонтовича на уроках у початковій школі надзвичайно збагачує світогляд учнів, виховуючи тим самим почуття поваги, шани до українського народного мистецтва. Його обробки надзвичайно доступні, насичені елементами драматизації та інсценізації, що полегшує їх застосування в навчально-виховному процесі початкової школи.

Література

1. Завальнюк А. Микола Леонтович : дослідження, документи, листи : до 125-ї річниці від дня народження / А. Завальнюк. – Вінниця : Поділля. – 2000, 2002. – 256 с.
2. Іванова Л.О. Музично-педагогічна спадщина Миколи Леонтовича: Монографія. – Вінниця : ВМГО «Розвиток», 2007. – С. 86-87.
3. Кобільник Л. Педагогічна діяльність Миколи Леонтовича // Молодь і ринок. – 2012. - №10 (93). – С. 101-105.
4. Кріль Н. Методика музичного виховання школярів Миколи Леонтовича та сучасна вітчизняна педагогіка // Педагогічна думка. - 2009. - №4. - С 65-68.
5. Музичне мистецтво. НавчальнаМузичне мистецтво навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 клас. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/8.-mistecztvo-1-4-klas.doc>
6. Совік Т. Використання творів Миколи Леонтовича на заняттях з «Музичного виховання і основ хореографії з методикою викладання» як засіб

формування позитивної мотивації навчання // Методика викладання мистецьких дисциплін. – 2013. - №14. – С. 319-323.

Ю.І. Якименко,
асистент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

СИСТЕМА КАРЛА ОРФА, ЯК ІДЕАЛЬНА ПЛАТФОРМА ДЛЯ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Постановка проблеми. В умовах сучасного розвиненого суспільства постає проблема творчого розвитку дитини за допомогою нових нестандартних форм і методів. Але навчити дитину творчості не творчими методами неможливо. Саме тому педагог має володіти методами творчої взаємодії з дітьми засобами мистецтва.

Мета статті. Оскільки основною характеристикою орф-підходу є акцент на творчості та розвитку креативних здібностей дітей, довести необхідність і доцільність його застосування у навчально-виховному процесі.

Викладення основного матеріалу. Дитина, навіть найменша, це особистість. Особистість і душа дитини - неповторні. А хто такі дорослі? По суті це діти, які просто виростили. Ми всі дуже різні, і зовні, і внутрішньо, але хтось при цьому відчуває себе щасливим і самодостатнім, реалізованим, а хтось навпаки. Корінь проблеми, як вважають психологи, потрібно шукати саме в дитячому віці. З дитини, яка отримує можливість вільно творити в позитивному середовищі, виростає щаслива доросла людина. І в цьому контексті орф-підхід дає дитині ідеальне середовище для всебічного розвитку і навчання через музику, творчість і імпровізацію.

Карл Орф - австрійський педагог і композитор, автор всесвітньо відомої «Карміна Бурана», розробив свою систему навчання більше 80 років тому. Але і до цього дня вона не втратила своєї актуальності. Більш того, кількість педагогів, які працюють за цією системою в багатьох країнах світу, зростає з кожним днем. Так в чому ж секрет і унікальність орф-підходу?

Система Карла Орфа - це практичний спосіб виховання і навчання через мистецтво і творчість, заснований на єдності і взаємодії музики, слова і руху. Звучати і рухатися властиво всьому живому на Землі. І, коли дитина починає видавати звуки або музикувати, вона ніколи не робить це відокремлено від руху. На ранньому етапі розвитку дитина завжди об'єднує ці дії. Уявіть собі маленьку дитину, яка чує музику: що вона починає робити? Рухатися, танцювати. А подорослішавши, людина відчуває ту саму потребу, але на людях дозволяє собі лише притупувати в такт ногою, коли чує улюблену музику, вся буря емоцій, як правило, відбувається «всередині». Карл Орф в своїй системі повертається до тих часів, коли музика існувала в єдності з рухом і словом.